

Ристо Трифковић

Тарабаш или прича о свему понешто

Не сјећам се кад сам, како и гдје упознао Тарабаша. Иначе мрзим познанства. Оптерећују, гњаве. Људи обично нешто истјерују (преко десетог, није важно), или камче позајмицу коју никада не врате, установи се да пате од заборавности, или просто напросто постављају најбесмисленија питања на која сте ви обавезни да одговарате, или вас вуку у кафану, на част. Онда их избјегавате! Али, ето, с Тарабашем је ишло другачије. Сад је ту. Кад хоће, кад му се навије. Ћутљив или разговоран, маљав дође однекуд, вољајући на кишу, на снијег или уопште на просторе и биље, посједи сатак, проврти се и оде. Понекад, изузев поздрава, не прослови ни ријеч. Нити каже шта га је нанијело нити се ја распитујем. А некад с врата заспе с запиткивањем: Чујеш, богати. . . итд. И изнуђује одговор, какав-такав. Иначе га се не можеш шале отрести. Бушка, наваљује, околиши. Тарабаш не ради, у пензији је, рече, на сопствено тражење, као борац. Времена има на бацање! Око педесете. Самац. Имао је некакву несрећу, он или неко његов, не знам тачно, он ништа одређено не вели, ја по обичају оћутим, и тако. Разумијемо се.

Ево како изгледа његова просјечна ћутљива сеанса. Тутне ми ручетину, запахне слан мирис кише, земље, влаге. Стане полузакренут уз прозор, запали цигарету, и одсутно буљи у комад крова преко или, ако је расположенији, у парче неба, свеједно. А у небу дим или птица, у најгорем случају — облак. Или се повије у фотеле, забаци руке и као да закуња. Ћути он, ћутим ја. Имам однекуд осјећај да том ћутњом нешто изражава, некакав несклад, размирицу, побуну, као да се с нечим у себи бочи, рогуши. Само понекад уздахне или му се отме узре, чица попут — Ах, да! Тако ти је то! Хм, и слично. Онда се нагло прене, крене дицама преко засјењених очију,

нешто збрза у име извињења или поздрава, и извијати.

Други пут, обично пред вече. Омекшао, тром. Вуче се. Као да тукне на купине, на вријеже, ограде, жиоке. Увијек другачији мирис!

— Чујеш, богати, забобоња већ с врата, нешто бих те припићао, ако се нећеш љутити! Обећај да се нећеш љутити!

— Ма нећу, кажем смијуљећи се. Само изволи! Чекам!

— Ако се нећеш љутити? Онда? Е, па овако! Ја мало кад шта читам, знаш. Књиге. . . хм. . . тек по коју. По
бе
ља
Ако баш немам шта друго, паметније, а нађе се при руци. Не читам никад уцијело. Само завириим. Ако ме не уфати, зафрљачим. Ову твоју сам прочитао. . . понешто. Велим, човјека познајем, ред је, мајка му стара. И не свиђа ми се, право говорећи!

— Врпољим се. Најрадије избјегавам приче о литератури, поготову о својој сопственој. Увијек се при томе осјећам нелагодно. Вјерујем да се тако осјећају сви писци!

— И могу ти казати и нешто, ако те баш занима.

— Па занима, наравно, велим као тобоже равнодушно. Питам се да ли успијевам прикрити извјејну малу позлијеђеност која је ето јача од мене, дио мене у том тренутку.

— Много, брате, ријечи. Поплава ријечи. Инфлација!

За тренутак ме укочено, стакласто гледа провјеравајући како ћу реаговати. Ја се једва смијешим. Кажем што могу лежерније:

— Па највјероватније је да имаш право! Уосталом, ђаво га знао, ту поузданог мјерила као да нема. Ствар укуса! Но и мени се баш не допада, али касно је да се вајкам. Било!

Па се кисело осмијехнем!

— Ријечи, ријечи, наваљује Тарабаш немилосрдно звучне, плехнате, свакојаке, и није чудно да се у њима изгубиш. Изгубиш вољу да читаш даље. А ријечи би морале бити јасне и невидљиве као вода, као бистра вода; не видиш је а видиш дно, Јер дно је оно право, бато, а не вода; Чак ми се чини да си је писао с много муке, грча, као под морања. А то не ваља! То се мора чинити некако мекше, лагодније, лежерније. Као ка ддва стара пријатеља шетају и причају. Не напрежу се. Толико се познају да им је све јасно. И разиђу се задовољни! Читалац мора остављати књигу задовољан. И зажалити за њом! Као кад чита Андрића! Читаш га по стотину пута и увијек си испуњен уживањем!

— Ех, имаш право, имаш проклето право. Један је Андрић!

— Свака му је ријеч она права и свака на свом мјесту. Као да си је ти лично тамо оставио.

— Сјајно си то рекао, велим одједном узбуђен. И одједном с наслугом, која је некуд у мени, на непцу, како би убудуће ваљало писати. Прозрачно лако, као ваздух.

— Та ти је на мјесту, да знаш! Вичем, хватам се да вичем!

Тарабаш одједном тврдо, мучно заћути, пућка, и нагло оде.

Ево га након десетак дана, или двије недеље, свеједно. Обично избебуха, или у невријеме, као што долазе несреће и непогоде. Управо сам се занио, читам **Роман о Лондону!**

— Како си? Пишеш ли шта?

Пита зачудно благо, сањиво, и осврће се.

— А, ето, помало. Нешто чрчком. Као и увијек.

— Шта ћеш, ваљда ти се тако заломило!

— Управо тако. Покасно је да се трампимо!

— И то што кажеш! Него, чујеш, нешто сам ти заборадио рећи: уфатила ме она твоја књига али при самом крају. Штета! Баш кад си избасао, кад си имао шта рећи, ти прекиде. Знаш ли шта ми се свидило? Дабоме да знаш! Оно кад говориш да се у истом часу догађа хиљаде, сто хиљада, милијарде ствари. Неко шеткара, нека лапдра као ово ја сад, неко убија, неко ово, неко оно. . . Дуго сам нешто о томе размишљао!

— Добро си то уочио, кажем орасположен, купио ме је с оно мало полупризнања, тзв. муптиплицитет живота! Стварно ћутесмо! Највјероватна енергија! Управо док ја и ти разговарамо, није важно о чему, људи у истом овом трену, чине милијарде најразличитијих ствари. Можеш ли то појмити! Сад неко улази у трамвај, можда милиони људи улазе у трамвај у истом тренутку, други неко брижан мољака позајмицу за вечерњи излазак, шворц је а сафато је требу, пикану (сад веле: мачку, рибу), сад опет нека жена прима љубавника у сталном страху да је комшиница преко пута не открије и не откуца мужу, љубавнику из истог разлога ноге клецају, с врата је пипа и загрцнуто мумла Мацо, Мацо. . . Друга управо. . . замисли, милиони њих! можеш ли то замислити? — зиба боковима, увија се, стање у сладострасном грчу, док мушкарац, повијен у похоти рује по том еластичном тијелу. . . итд. да не идемо баш у детаље! Некакав човјек планира своје прво разбојништво! Уцмекаће некакву парали госпоју као Раскољников. Неки човјек, глават, задригао, као да га видим, буди се из мамурлука, ноћас је препио и сад хоће глава да му прсне! Зариче се да више неће, да живи сто година, ни капи више! Сто пута се до сада зарицао и сваки пут је погријешо, повукао па ето! Четврти, пети, десети, милијардити, сваки понешто своје. Неко умире, неко се рађа. Неки писац, рецимо Ћосав, бевбрк, умишљен да је генијалан, баца на папир своју прву реченицу не схватајући на какву је склиску трулу даску стао, јадник, проклетни! Нека то буде и сликар, млад, надобудан, врућ, по глави му се мотају Луврови и те ствари, голе женске, сла-

ва, паре. Беспослице, глупарије, драги мој. Убици, који се спрема да среди жртву, одједном мисао одлута бога ти питај гдје, смалакше, запази муву у прозору, тренутак слабости, и више није убица! Или онај мој писац, срећник, таман да удари историјски потез кад чује на шљунковитој стази некакав штропот, он подигне поглед, кад, наравно, жена. Ах, каква жена, стари мој!

— Жена, увијек жена! узвикну с негодогањем Тарабаш разбивши мој говорљиви угођај, у који се бијах уживио.

— Па да, жена, а ко би други?

— Па може и мјесни поштар на бициклу, или залутало говече, зашто некад не би могло бити и говече?

— Па, видиш, могао би и поштар, имаш право, кажем без одушевљења. Али шта ту има говече да тражи, не схватам? Један писац може да очекује поштара. У питању је дуго очекивано писмо од издавача, или нешто слично. Али говече нема с тим везе! У питању је асоцијација, како не схваташ! Устане, окружи га мирис пољана, одбљесак сунца, прожме га. . . и онда види божанствену жену, онакву какве жене иначе на жалост, нису!

Тарабаш ћути. Негодује! То је његов начин да изрази неслагање.

— Ма може, не велим ,боже мој, свашта може! А можда би најбоље било да писац зачује кораке, пијеск, котрљање шљунка на стази, и угледа. . . знаш ли кога? па друга из рата! Дошао да га потражи, види, након толико година. У пролазу, па ето! И одмах почне роман, поток асоцијација! Имаш право, не мора увијек бити жена посриједи, иако је жена најефектнија, читалац је највише прижељкује. Она ствара атмосферу. Око ње се воде прикривене битке, испод жита, мукло, жена је плијен за побједника.

— Жене ме нервирају својим лапрдањем. Лакомислене су!

— Има жена и жена, дабоме.

— Добро си то срочио, Тарабаш ће скањујући се да иде.

— А можда баш и нисам, покушах да га задржим противрјечећи му. Баш и нисам! Ишао сам на прву лопту! А то је најгоре! Читаоца мораш увијек изненађивати, ако хоћеш да му задржиш пажњу. иначе ти исклизне, почне да зијева, онда није чудно да књигу одгурне или зафрљачи, као оно ти моју. Замке, замке му ваља постављати. Видиш, жена је душу дала за изненађења сличне врсте. Непредвидљива је. Лукава. Никада се не зна шта ће од сусрета са женом испасти, никад! Комедија, драма, трагедија, фарса! Испаднеш на крају смијешан, изигра те, ето! Шупне, и пребјегне другом, а тај други је некакав ништак, говноња, али парали!

— Има и тога, безбели, вели разгаљено Тарабаш. Никада га нисам видио расположенијег!

— А ти им одзвждиш, одфућаш, и збогом! У рома-

ну може све, у животу не можеш ништа, баш ништа!
Одмах те спенгају!

Доста је разговора, сад мало ћутње. Онда Тарабаш оде.

Ево га сутрадан. Некако врео, оштар, непомирљив.
— Чујеш, ако икако, икако мореш, одговори ми — зашто пишеш? Грбиш се над том расклиманом машином, гледам те, и све се питам: зашто, де? Нико те не зарезује, великог профита немаш, па шта је онда у питању? Гукни!

Ех, Тарабашу, Тарабашу, велим у себи меланхолично. Баш си нашао шта ћеш ме питати! Нашао си цркву! И откуд ми је то на ум пало? Некад ме је то спопадало, мучило, кидало, сад више не. И не покушавам, једноставно сам легао на руку и ринтачим. Зашто, зашто? Питали су и друге писце, наравно. Сто одговора, и увијек по врху још један, и ниједан, онај прави. Јер одговора може бити, и нема. Зашто човјек живи? Слава, таштина? Ех, све је то ништавно, да би било истинито све. Човјек у тим годинама осјећа само горчину, само умор. И опет неког врага петља, дрља. Нешто га гони.

— Чујеш, велим развлачећи, безвољно, и раније сам се наслушао сличних питања, и никоме нисам одговорио како ваља па нећу ни теби.

— Реци било шта!

— Па овако бих обично одговорао: тај проклети списатељски позив ја нисам вољно одабрао, он је одабрао мене. Међу хиљадама! Нашао се неко незнан да ме обиљежи, понишани прстом и каже: Ти ћеш бити тај! Није важно колико си калибра! То је безначајно. Твоје је да пишеш док не цркнеш. Да те мувају, шакатају, плују, а ти га гураш неометан као да газиш по цвијећу. Јер, видиш, кад већ беспослени диванимо и кад ме питаш, да ти и кажем: да сам почем питан ја бих изабрао — сликарство! Да, што се трзаш, добро си чуо: сликарство! Сликарство обожавам! А не знам црту како треба повући. Да ме је бог обдарио сликарским талентом, знаш ли да би био најсрећнији човјек на земљиној кугли. Сад бих био усред Париза, да, усред Меке свјетског сликарства! А не бих се киселио у том буцаку, драги мој. Био бих гладан хлијеба, што се каже, а срећан, испуњен до врха. Ето, то ти је мој одговор!

Тарабаш због нечега занијемно. Никада га нисам видео потуљенијег! Као да га је нешто из мојих ријечи повриједило, или растужило. Узмучио се. Захмика јако кроз нос, проврти се, па оде, не сјећам се ни да смо се поздравили.

Нема га задуго.

Ето га, разбарушен, мирише на класје, на пожњевена жита. На прљаге и парлосе.

— Ако те не гњавим, нешто бих те баш приупитао! Држиш ли ти до оне перзијске: Ако шкламће потковица значи да је клин вали! Ха!

По
ве
ља

— Откуд ти сад то, кажем весело. Лијепа пословица!

— Ма, нешто мислим, знаш, да човјек пискара или нешто од те феле само ако му фали клин, кликер, како ли! Знаш, човјек ради за хлеб, не из задовољства. Ради да се хлјебом храни, али не да истиче славу. Или да се брани од досаде?

— Занимљиво, занимљиво.

(Тај ме Тарабаш увијек изненађује!)

— А о чему, богати, думаш кад. . . онако. . . пустиш све на пашу? Мореш ли се сјетити?

— Хм, па, како да кажем, уфатио си ме на лијегалу! О свачему помало, понешто, као и сваки човјек.

— Неће баш бити! Реци онако детаљније, занима ме!

— Па размишљам. . . тако. . . о ономе што пишем, што каним писати, то ме спонадне као сврбеж, шта ли. Ходам, ручам, а то ме не пушта. Као грозница!

— И још, још?

— Па највише ме привлачи мисао на путовање. Чудновата мисао! Неко далеко, безизгледно, древно путовање у бестрагију, у нигдину! Отпутујеш, и нема те! Амин! Да ли ме схваташ? Видиш, тешко и ја сам се схватам! Човјек нема ни новаца ни храбрости да отпутује негдје заувјек, а фатално то жели читава живота. У основи сви смо кукавељи! Држимо се завјетрина, Нечега супротног. Као да ћемо живјети сто година! Тако нас је запало, да стрепимо, зебемо, а немамо баш над чим. Људска ноторна глупост! Ето, увијек исто замишљам како улазим у неки мали непознати градић на атласној мапи, сав зелен, ваздушаст, сладак као колачић. Азуран. Нешто ме привлачи Француска, провинцијска Француска! Мала забита мјеста, стара, учмала. Волео бих посјетити Дижон! Дижон, не знам зашто баш Дижон! Онако. Или Тур! Замишли, улазиш у Тур, а он се њише. Размиче да те прими, као жена. Волим да се замишљам како сам на пропутовању кроз нека мала забитна провинцијска мјеста Француске! Боже, да ми је на тим странствовањима заувјек нестати, безболно! Отпутиш се, и нестане! Не знаш како! Идлебдиш! О томе сам једном писао, некакву смандрљиву новелету! Живот је безбојан, без радости, мучан, ситан. Само у машти и само на путовањима изгуби начас своју тупост, тежину, бангавост. Усудност! Сједиш невидљив, непријатан у малим кафанчицама што гледају на трг, има ли шта дражесније, забавније! Пијуцкаш нешто, и посматраш жене, свјетске жене. Слушаш њихове мазне, грлене, љупке гласове како ћеретају. Тај говор је музика, зар није? Тако откинут од свега другог, сам, издвојен, у ваздуху неког далеког давног љета. Муваш се около, срећан да ниси забиљежен у хотелским, полицијским или било каквим књигама. Да си анониман. Каква срећа! Узвишеност! Путовати, лак, лагодан, лахураст. Оштро мислити, оштро уживати у сваком часу своје визије, своје авантуре. Брати земаљске плодове! Љубити глатке, обле жене, ватрене, у топлим сутуренима, на терасама, у хотелским

собама, и напуштати их прије него ти досаде. Онда ти све жене постану безимене, све једна једина, жена. Водиш љубав, пијеш лимунаду, ћаскаш, читаш новине, ревије, књиге, идеш у позориште и кинематограф, и узгред љуба-каш, понашаш се ноншалантно — ах, ипак је то, драги мој, испразно! Маштање без циља, без дубине! Бијег од свакодневног, од траљавог, ниског у нама, око нас.

Тарабаш устане, протегне се, налакти се на прозор и дуго, дуго гледа — онако, жмиркајући, заправо никуд, некуд у себе. Полузакренут је, видим му само пола профила у сјенци, замишљено око, смеђе (чудновато, први пут запажам да је смеђоок!), и као да се мучи да ми се исповиједи, да ми нешто повјери. Ја га не муком пуштам да се одлучи. Ако кажем нешто, преплашићу га, одустаће. Тако добро у зраку осјећам његову неизречену муку, мисао што га сатира!

Онда — одлази. И не слутим да је то последњи пут да се видимо. Стоји за тренутак, као да се предомишља, лице му необично живо, али утучено, смрешкано тако да се први пут видим да је стар, стаирји него што ми се икад учинило раније, и горак, као напуштен од свију, па и од самога себе. То је она тешка осамљеност коју човјек неутјешно вуче кроз живот као проклетство, као суђеност. Стоји, вавољи деснима, онда се оштро окрену и — одмаршира из мог живота! Заувијек! Одједном снажно осјећам жељу да га задржим, викнем нека стане, али нешто не могу, немам снаге, немам ријечи. Сједим. Онда устајем, тежак, тром. Прилазим прозору. Видим га за тренут прије него што ће се изгубити, што ће потонути у вечерњој вреви сјенки, како лице подиже према небу, као да заклапа очи. Увијек га видим таквог, у предвечерњем вунастом сутону како, погурен, избочене вилице, супијаних занебљених очију, упија вечерњи мир. Видим га над гужвом, над годинама, над временом. Вјечног! У мени, бар. Тог тренутка како се тргнуо, и одбио од тротоара, затим нестао!

Остао сам празан, сјетан. Нисам заправо знао зашто. Шта ме је спопало тек тако. Отишао, доћи ће. Ђутљив, мрк, громадан. Или љубопитљив као дијете. Занесен. Увијек од крајности. Никад од средине.

Али, никад га више! Чекам га, надам се. Њега нема. Распитивао сам се. Ништа! Сви су слијегали раменима, одмахивали у чуђењу. Не, рекли су поуздано, таквог не знају. Такав је живио и постојао само у мојој, машти, усамљеничкој, тешкој. На крају су ме увјерили: Тарабаш је постојао, али само у мени, само у мени! Био је можда мој супхотник, мој двојник, ко зна.

По
в
д